На схилах Буреїнського хребта — там, де він тіснить Амур високими сопками, здавна водилися барси. Траплялося, вони приходили з Маньчжурії слідом за кочівними стадами косуль. Багаті копитним звіром ліси забезпечували їм сите життя, тільки не було воно спокійним. З кожним роком мисливців більшало, і хоч які сторожкі були ці чутливі звірі, все частіше й частіше потрапляли дід кулю або до рук звіроловів. Жоден мисливець не зміг би влітку вистежити барса: м'які оксамитові лапи цієї велетенської кішки майже не залишали слідів на землі, сірувато-жовте ж забарвлення хутра з яскравим візерунком чорних плям по всьому тілу робило звіра непомітним. Коли він нерухомо лежав на землі, в траві або кущах, навіть пильні олені з близької відстані не помічали свого смертельного ворога — так добре зливався його хутряний покрив із навколишньою місцевістю.

Ніхто не знав, коли з'явився у верхів'ях Біджану цей барс. Можливо, він прийшов з-за Амуру торосистою кригою, що скувала ріку, а може, тут і народився. Але почувався він у цих місцях добре і не збирався їх залишати.

Барс був дуже терплячий. Він міг довго сидіти біля звіриних стежок, чатуючи на свою жертву. Одного разу він вийшов на лови темної ночі восени. Але темрява йому не заважала: як і всі кішки, він віддавав перевагу нічному пошуку. Знайшовши кабаржину стежку, барс ліг біля поваленого дерева на живіт, витяг своє м'язисте тіло і завмер в очікуванні. Довго і терпляче дослухався він до найменшого шелесту, та ось уже зарожевів схід, а на стежці ніхто не з'являвся. Барс намірився був залишити засідку, коли раптом неподалік од стежки з'явилася кабарга. Величезними стрибками кинувся хижак їй назустріч. Метнувшись убік, очманіла кабарга помчала, мов птах, перескакуючи двометрові кущі, але швидкість нападника була такою, що не минуло й двох хвилин, як барс догнав і ударом передніх лап міцно притис до землі свою жертву.

Поснідавши, він піднявся скелястим крутояром на важкодоступну, порослу високою травою і кущами глоду кам'янисту площинку й заснув міцним сном. Лише з настанням вечірніх сутінок він спустився до ручая, вгамував спрагу і вийшов на прогулянку. Голод не дошкуляв йому, але все ж знічев'я він придавив кількох полівок. Невидиме нікому нічне життя, недосяжне для мисливців і собак місце денного відпочинку сприяли його безпеці. Лише сліди на снігу могли навести на його схованку собак та мисливців. Інших ворогів у лісі в барса не було. Хоч великі бурі ведмеді й тигри були дужчі за нього, але спритністю вони поступалися йому і не бажали зв'язуватись із барсом.

Неподалік володінь барса, в маленькій мисливській хижці, спорудженій минулої осені, жили два приятелі — молоді мисливці. Полювали вони на білок та рябчиків, потай пріючи взяти ведмедя або великого кабана, щоб швидше стати справжніми тайговими мисливцями. Обидва працювали в колгоспній полівницькій бригаді й тепер перебували у відпустці. При собі мали собаку Більчика. На полювання ходили разом. Так було веселіше, а коли трапиться барліг, то удвох брати звіра легше.

— Миколо, вставай! Бач, небо світлішає. Білка на годівлю пішла,— будив свого друга русявий помічник комбайнера Петро.

— А ми її братимем, коли з годівлі піде на ліжбище.— З цими словами Микола натяг на плечі коротко обкраяну шинелю, зняв з печі казанок і пішов до струмка по воду.

Поснідавши, приятелі взяли на шворку Більчика і попрямували в ліс. Вже зійшло сонце й пронизувало своїми променями сонний кедрач, осяваючи яскравими плямами сліпучу ковдру свіжого снігу. Блакитне прозоре небо, розпросторене над сивими верхівками сопок, було безхмарне і чисте, як після дощу. Ця чистота і яскравість барв, прозорість повітря створювали величну врочистість. Святковий, радісний настрій охопив молодих мисливців.

Зійшовши на сопку, вони підстрелили двох білок і одного рябчика, помилувалися лісовою далечиною і почали спускатися в кедрову падь. Петро, який ішов попереду, раптом зупинився.

— Глянь-но, Миколо, табун свиней посунув своєю старою стежкою. Може, постежимо? — запропонував Петро.

Приятелі постояли в задумі біля стежки, до якої тягся Більчик,— він чув свіжі сліди і сподівався, що його відпустять зі шворки.

— Давай спробуємо,— врешті погодився Микола, перезаряджаючи начинений шротом патрон у своїй "іжівці" на кульовий.

Швидко йдучи второваною кабанячою стежкою, молоді мисливці почали наздоганяти табун. Стежка, зійшовши в міжгір'я, повернула під прямим кутом на схід і знову пішла вгору. Вона проходила мішаним високостовбурним лісом, захаращеним повваленими вітром старими деревами. Підійшовши до вивернутого з корінням кедра, хлопці зупинилися. Невідомо ким налякані кабани тут розбіглися в усі боки. Махові сліди вказували на те, що за кабанами хтось гнався.

Уважно оглянувши місцевість довкіл, мисливці дослідили, Що на поваленому кедрі, біля самісінької кабанячої стежки, на кабанів чатував якийсь звір. Пропустивши частину табуна, він кинувся у самісіньку гущу переляканих свиней, схопив першого-ліпшого підсвинка й потяг його у міжярок.

Але що це був за звір?

Спершу підозра впала на ведмедя, потім, оглянувши уважно сліди, молоді мисливці вирішили, що на кабанів напала тигриця — слід був круглий і порівняно невеликий.

— Можливо, вона з тигренятами. От би взяти! — розмріявся Петро. Микола підвів до сліду Більчика. Шерсть на зашийку лайки стала сторчма.

— Ех ти, кабанятник! На тигрячих слідах хвіст підібгав. З тобою, бачу, тигра не візьмеш,— скрушно зітхнув Микола.

Йти далі за смертельно нажаханими кабанами не було сенсу, переслідувати ж тигрицю мисливці не зважилися: пес тремтів від самого тигрячого запаху. Та й рушниці були слабенькі. Вирішили піднятися знову на сопку пошукати білок і повертатися до зимовища.

Увечері після вечері мисливці знову згадали про тигрицю.

— А що, Миколо, коли нам гайнути завтра у дядькове займище? — запропонував Петро.— Навпростець і десяти кілометрів не буде. Полює він з двома товаришами, собаки в них що треба. Тигрів живцем вони ловили.

— Може не піти твій дядько. Скаже — слід старий або не повірить нам.

— Ну то й що, пополюємо й по дорозі, час не змарнуємо!

Лягли раніше, а ледь зажевріло на сході, рушили в зимовище Трофимова, розташоване на Камінному струмку. День видався гожий. Іти по сухому снігу сама насолода. А тут то білка уркне, то рябчик крилами об гілля залопотить. Друзі й незчулися, як настав вечір. До Камінного струмка залишалося не більше години ходу. Сховалося сонце, але довго ще на небі не вгасала вечірня зоря. Йти лісом було легко. Тільки підійшовши впритул до хатки, хлопці помітили струмочок блакитного диму над залізною трубою — мисливці повернулися з ловів і готували вечерю.

Добряче здивувався Трофимов, побачивши свого племінника, про якого знав, що той полює віддалік.

— Чи не заблукали ви, хлопці? — звернувся він до гостей, привітно усміхаючись.

— Ні, дядьку Андрій, ми тигрицю знайшли. Біля нашого барачка живе. Певно, в неї тигренята є. Вона їм кабанів тягає. Самі бачили. Сліди свіжі. От ми й прийшли вас повідомити.

— Може, спіймаємо? — несміливо додав Микола, втручаючись у розмову племінника з дядьком.

Полювання не було головною професією Трофимова. Працюючи комбайнером, він лише на три місяці вирушав у ліс із давніми своїми товаришами по мисливству. Добував він усе, що траплялося,— від білки до ведмедя і від кабарги до лося. Ловив Трофимов і тигрів. На цю зиму він теж мав завдання узяти двох тигренят для цирку, але слідів амби ще не траплялося. Він уже не сподівався вловити "володаря джунглів" і тому дуже зрадів несподіваному повідомленню племінника.

По вечері мисливці склали план дій. Вирішено було повернутися всім у барачок Петра і спробувати вистежити тигрицю. Якщо вона навіть уже в чотирирічному віці, узяти її живцем, а якщо в неї діти, то й переловити тигренят. Приамурські тигролови не зважуються брати тигрів, вік яких більший чотирьох років. Лише раз, помилково, Трофимов напав на п'ятирічного тигра. Звір поламав рогульки, поранив ловця і, неушкоджений, втік.

Промисловики не ставлять просторих мисливських хат. Міцні морози, та ще з вітром, змушують будувати крихітні барачки з низькою стелею, на двох-трьох чоловік. Щоб увійти в таке житло, доводиться згинатись і пролазити в маленькі дверцята навколішках. Але зате дров для опалення потрібно і мало. Адже далеко не кожне дерево годиться

на дрова. Для приготування їжі краще підходять всохлі на корені кедр чи берест, а для опалення потрібні вогкі дрова з береста та берези. Ці породи вирубуються найперше біля хижки, і хоч стоїть вона в лісі, по дрова ходити доводиться іноді далеко.

Довго не могли заснути мисливці. Загасивши свічку, лежали вони на нарах, перебираючи в пам'яті бачене за день. Повставали рано. Сніданок складався із гречаної каші, вареної кабанятини й міцного чаю. Потім підперли двері хатки кілком і вирушили в дорогу. Надвечір були в барачку хлопців.

— Ну, Петре, показуй, де бачив тигрячий слід,— звернувся вранці Трофимов до племінника.

— Недалеко він — години півтори ходу.

Прийшовши до поваленого кедра, Трофимов уважно оглянув сліди, потім підійшов до місця, де був схоплений кабан. Оглядаючи кущі, він зняв з гострого сучка маленький клаптик і шерсті, поклав його на долоню і підкликав до себе товаришів

— Шерсть, дивіться, не тигряча, та й слід малуватий. Либонь, барс пополював на кабанів. Щось ти, Петрику, сплохував: сліди плутаєш.— Але глянув на присоромленого племінника й підбадьорюючe усміхнувся: — Не біда, ще навчишся. А от за барса спасибі. Давненько не бачили ми в цих місцях І його слідів. Думав, уже перевелися. А бач, ще й плямистого брати доведеться. Зараз обережно за ним походимо. Собак не пускати.

Тепер попереду йшов Трофимов. Незабаром сліди привели мисливців у смерічні хащі. Тут, сховавшись од всюдисущих ворон, барс з'їдав свою здобич. До неї він повертався двічі, від підсвинка зосталися голова та ноги. Пройшовши по сліду кілька кілометрів, мисливці переконалися, що

барс отаборився в цьому районі, ходить великими колами і не має наміру залишати такі багаті копитним звіром угіддя.

Повернувшись до хижки, мисливці вирішили день перепочити і як слід підготуватися до переслідування звіра.

— А що як барс виявиться величезним і попре на нас, стріляти його можна? — спитав Микола. Він уперше брав участь у ловлі великих хижаків, але чув, що старих тигрів не беруть,— звір дужий і постояти за себе вміє.

Трофимов усміхнувся.

— Ти, друже, і справді бабахнеш по звіру. Тож доведеться тобі замінити кульові патрони на холості. Тими смали досхочу, якщо надто лячно стане.— Але, бачачи, що Микола не вірить у серйозність цих його слів, додав: — Барс слабіший і лякливіший за тигра. Навіть старий на людину не йде. Цього звіра у будь-якому віці пов'яжемо. Але він швидший на ноги. Доведись йому собаку в лісі зустріти — задавить і з'їсть, а от наваляться на нього три-чотири сміливі тигрятники — лякається, тікає або на дерево лізе. Одне слово, сам побачиш.

Товариші Трофимова неодноразово були на ловлі тигрів. Довелось і Петрові якось допомагати зв'язувати лапи тигреняті. Лише для Миколи це було перше бойове хрещення, тому він ставив так багато запитань і хвилювався більше за всіх.

Настав день виходу. Все було передбачено: в рюкзаки поклали запас харчів, казанки, сокири, прихопили вовняну ковдру. Собак вели на повідках. Вирішили взяти й Більчика: нехай вчиться, хоч гавкатиме, і то користь.

Вийшовши на слід барса, мисливці пройшли цілий день, але так і не виявили його денного лігва. Заночували в лісі на березі струмка з проточною смачною водою.

Другого дня слід повів мисливців по урвистому схилу сопки. Люди здиралися по камінню, хапаючись руками за кущі та ліани. Вийшовши на вузьку ізюбрячу стежку, мисливці зупинилися перепочити. Звідси відкривався мальовничий краєвид. Безмежне темно-зелене море диких лісів лежало перед ними. Верхівки довгих сопок, немов велетенські хвилі з білими гребенями, котилися до обрію. На сопці гуляв вітер. Стояти нерухомо було холодно.

Стежка привела в скелясте міжгір'я, поросле колючим чагарником. На одному з його схилів сніг в затишному кутку, відгородженому камінням, розтанув, розкривши клапоть землі, густо всіяний торішнім листям.

— Ось де він відпочивав! — вигукнув Трофимов, показуючи на лігво звіра й махові сліди, що вели до верхівки сопки.

— Певно, злякали,— зауважив Петро.— Пускати собак, чи що?

— Ні в якому разі! Місце незручне, розбитися можна.

Зраділі мисливці заквапилися слідами барса вгору, а він, прагнучи спекатися переслідувачів, поліз на самісіньку кручу, стрибаючи з каменя на камінь, переходячи ледве помітними виступами в скелі з одного бескида на другий. Зійшовши на самісіньку вершину сопки, барс постояв біля геодезичної вишки і, переконавшись, що йому не дали спокій, почав спускатися у сідловину з протилежного боку гори. Можна було обійти вершину сопки, але Трофимов вирішив підніматися по сліду. Витираючи піт з облич, мисливці вперто здиралися все вище й вище.

— Полазиш по таких горах — барса не схочеш,— бурчав старий приятель Трофимова Семенов.

З вершини сопки були добре видні сніжно-білі пасма центрального Буреїнського хребта, що тяглися вервечкою на північ. Там кінчалися володіння тигрів і починалося соболине царство. Пронизливий крижаний вітер квапив розпалених мисливців, і вони, мигцем оглянувши гірські краєвиди, почали спускатися в сідловину, поросту густим кедрачем. Зійшовши з кручі, Трофимов зупинився, помацав сліди.

— Іде спокійно, з усього видно, нас не чує. Сніг тут неглибокий, і місце рівне. Саме час пустити собак. Ну, що, Семенов, пускай свого першим.

Мисливець підвів свого широкогрудого пса, дав йому понюхати слід і відстебнув ошийник. Бачачи, як рвучко кинувся навздогін за звіром Алчан, інші собаки заскавуліли, засмикали повідки.

— Відв'язуй решту! — звелів Трофимов.

Обганяючи одна одну, лайки кинулись услід за Алчаном. У лісі стало тихо, тільки горішній вітер гув десь на вершині сопки.

— Ну, братове, рушаймо!

Пройшовши швидким кроком сідловину, мисливці вийшли на похилий бік сопки, порослий високим мішаним лісом, і додали ходи. Тепер вони майже бігли, не гублячи з очей сліди своїх собак.

— Дядьку Андрію! — вигукнув, зупиняючись, Петро.— Здається, гавкають!

Всі зупинилися. Притуливши долоні До вух, стали вслухатися в одноманітний шум лісу.

— Ні, не чути. Тобі, Петько, певно, причулося. А втім, ні. Наче й справді голосять лівіше від сліду...

Незабаром всі почули далекий уривчастий собачий гавкіт. Перезирнувшись, мисливці підправили лямки рюкзаків, закинули рушниці за плече й побігли на гавкіт. А він то завмирав удалині, то наближався, неначе собаки гнали невидимого звіра назустріч людям.

Микола біг останній. І не тому, що підупали сили. Він міг обігнати своїх товаришів, але розумів, що йому бракує їхнього досвіду. І на бігу він не зводив очей з Трофимова, робив усе, як він. Гавкіт чувся вже так гучно, що, здавалось, ось-ось з'являться собаки. Мисливці зупинились.

— Треба вирубувати рогульки.— З цими словами Трофимов підійшов до зеленокорого клена і одним ударом сокири відокремив його від кореня. По цьому він зрубав верхівку двох товстих гілок, що розходились нарізно. Вийшов міцний рогач. Решта мисливців також озброїлася рогачами. Собаки гавкали на одному місці. Перепочивши кілька хвилин, мисливці почали підходити до зупиненого звіра.

Барс причаївся на товстій колодині. Він перший побачив Алчана і приготувався до зустрічі. На щастя собаки, він біг на віддалі від сліду. Підпустивши собаку ближче, барс трьома велетенськими стрибками догнав свого ворога і готовий був уже встромити в його спину свої страшні пазурі, коли ззаду на нього накинулися дві інші лайки. Повернувшись до них, барс підставив свій зад Алчану і тієї ж миті відчув на своїй штирі гострі собачі зуби.

Барс заметався між розлюченими псами. Він одразу втратив свою царствену осанку. Де поділися сміливість і відвага дужого хижака! Певно, так почувається павук, потрапивши ненароком у мурашник.

Люте гавкання і собачі зуби з усіх боків вкрай збентежили барса. Ним заволоділо одне бажання — втекти від цієї знавіснілої собачої зграї,

і він, мов полохливий заєць, кинувся навтіки. Біг він швидше за собак, але поволі втрачав швидкість і знову опинився в оточенні оскаженілих переслідувачів. Знайшовши повалений кедр, барс скочив на нього і, сховавшись у густому гіллі, причаївся. Тепер пси не могли дістати його, але й він втратив можливість активно захищатись.

Трофимов побачив собак біля верховіття поваленого дерева і зрозумів, де ховається хижак. Тримаючи рогульку напереваги, він повільно почав наближатися до виворотня. Решта мисливців ішли за ним.

З появою людей собаки посміливішали. Вони гризли гілки, в яких ховався барс, і лізли в крону дерева з нетерплячим бажанням вчепитися в плямистого звіра. Бачачи, що мисливці наближаються до нього, барс не витримав і, вискочивши зі схованки, знов кинувся навтіки. Собаки припустилися слідом за ним. Щоб підбадьорити їх, Трофимов на бігу двічі вистрілив угору.

— Хлопці, не відставай! — гукав бригадир, продираючись крізь зарості ліщини.

Але мисливців не треба було підганяти. Вони бачили, як миготить звір поміж дерев, і з новими силами бігли слідом. Постріли, вигуки мисливців, які розпалювали мисливський азарт псів, викликали у барса жах. Луна пострілів примушувала його різко міняти напрями руху, і він кидався з одного боку в інший. Собаки знову оточили його. Тепер вони силкувалися вчепитися в боки звіра. Відбиваючись лапами, він встиг добряче подряпати Алчана, але розлючений пес, незважаючи на кров, що цебеніла з його голови, відважно ліз у бійку і встиг двічі хапнути свого ворога. Побачивши скривавленого собаку, Трофимов занепокоївся: от лихо! Переб'є собак і втече...

— Братове! Давайте-но швидше оточуйте його. Стріляйте по деревах!

Безладний залп із п'яти стволів викликав у звіра шоковий стан. Втративши надію відбитися і втекти від дедалі шаленіючих собак, він з ходу скочив на стовбур ребристої берези, потім швидко поліз нагору і причаївся у розвилці двох товстих гілок. Позадиравши голови, собаки із гавкотом закружляли навколо. Мисливці зупинилися — тепер можна було не поспішати. Віддихавшись, всі з'юрмилися біля бригадира.

— Загнали кота на "телеграфний стовп", для бажаючих — перекур! — пожартував Трофимов, хоч в його бригаді ніхто не палив.

— Що ж робитимемо? — затурбувався Микола.— Як його на такій висоті дістанеш?

— А от зараз діставатимемо,— спокійно мовив бригадир.

Перепочивши, мисливці підійшли ближче до дерева, на якому сидів барс. Зіщулений від переляку, він здався їм маленьким і не таким вже й страшним звіром. Собаки то гавкали, то скавуліли, нетерпляче помахуючи хвостами і не зводячи очей з дерева. По хвилинному мовчанні Трофимов запропонував зігнати звіра з дерева пострілами і, коли собаки вчепляться в нього, притиснути рогульками. Але з цього нічого не вийшло. Барс не хотів спускатися на землю.

— Ну, Петре, лізь-но на дерево та турни його звідти.

— Він мене швидше скине.

— А ти на сусіднє лізь, там він тебе не дістане.

Ребриста береза, на якій сидів барс, була старим тридцятиметровим деревом. Перед нею росли майже така сама біла береза, смерека і берест. Уважно оглянувши всі сусідні дерева, Петро вирішив лізти на білу березу. Скинувши рюкзак, він витягнув сокиру і зрубав суху молоду ялину. Старанно обчухрав її від гілок і на кінці прив'язав мотузяний

зашморг. Потім зрубав ще одну ялину, цього разу живу, гілки обрубав на чверть від стовбура, притулив її до берези і, наче по драбині, піднявся метрів на чотири. Звідти, обхопивши руками і ногами стовбур дерева, поліз нагору. Трофимов подав йому жердину. Перекинувши зашморг через плече, Петро швидко доліз до першого розгалуження гілок і сів відпочити. Товариші уважно стежили за кожним його рухом, давали поради. Вилізши на верхівку дерева, Петро опинився вище від барса. До звіра було не більше п'яти метрів. Петро бачив вишкірену пащу хижака, великі білі ікла, але тепер вони були не страшні мисливцеві. Піднявши жердину, Петро поклав її на спину барса. Той ударом лапи скинув її з себе. Тоді Петро, накинувши зашморг на руку, щоб утримати жердину, почав штрикати нею звіра, мов списом. Розгойдуючись на своєму дереві, він штовхав барса в бік, прагнучи скинути його на землю. Звір лютився, гарчав, хапав зубами кінець жердини, тяг її до себе, відбивався він неї передньою лапою, але Петро не припиняв завдавати барсу відчутних ударів. Боротьба людини і звіра, що відбувалася на висоті чотириповерхового будинку, нарешті завершилася перемогою мисливця. Барс не витримав і почав швидко спускатися з дерева на землю, де на нього чекали собаки та люди. Ледве він торкнувся землі, як усі пси гуртом учепилися в нього. Відбиваючись передніми лапами і зубами, барс не помітив, як до нього підбігли звіролови. Вони збили його з ніг рогульками й міцно притисли до землі.

— Миколо! Відтягуй собак та в'яжи до дерева! Рвуть, проклятущі, звіра! — кричав бригадир, навалюючись щосили на кленову рогульку.

Тим часом Петро злі8 з дерева. Підбігши до товаришів, він притис рогачем шию барса до землі. Бригадир накинув на вищирену пащу звіра зашморг, міцно стягнув його щелепи. Потім з великою пересторогою зв'язав лани. Тепер можна було кидати рогульки. Нарубали ялинового гілля, настелили на сніг, вкрили ковдрою і вверху поклали барса. Нервове тремтіння перебігало його м'язистим тілом.

— Ну, що, братове, не завадило б підкріпитися. Зваримо кашу, чи що? — звернувся бригадир до мисливців.— А то до хижки тьопати далеченько, та ще з важкою ношею.

Попоївши і напившись чаю, мисливці зв'язали вузлами кінці ковдри, просунули під ними жердини й понесли бранця до хижки, змінюючись на ходу. Не знав тільки старий звіролов, що цього разу взяв він останнього буреїнського барса. Ніхто в цих місцях не зустрічав більше його круглих охайних слідів.